

DE BONGARD

TIJDSCHRIFT VAN HEEMKUNDEVERENIGING
DE BONGARD
SIMPELVELD - BOCHOLTZ

JAARGANG 16

NUMMER 3

SEPTEMBER 2004

COLOFON

Medewerkers:

M.G.H. Vliex-Hensgens
M.J. Horbach
P.H.J. Janssen
F. van der Smissen
W.A.A.F. Strolenberg

Eindredactie en vormgeving:

P.H.J. Janssen

Correspondentie-adres:

Mevr. M. Vliex-Hensgens
Stationstraat 3d
6369 VG Simpelveld
Tel.: 045 - 544 10 74

ISSN 1383 - 9896

INHOUD

Inhoudsopgave.	59
Van de redactie	60
Activiteitenprogramma	60
Òs klingkinger	61
Monetaire Momentopnamen (Slot)	62

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het artikel ligt bij de auteur.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Dit tijdschrift verschijnt vier maal per jaar en is gratis voor leden van "De BONGARD"

.Kosten lidmaatschap € 12,50 per jaar.

Aanmeldingen: Secretariaat "De BONGARD",

Wilhelminastraat 29, 6351 GN Bocholtz. Tel.: 045 - 544 11 17.

VAN DE REDACTIE

NOODKREET

Beste lezer(es),

Uw lijfblad gaat in december haar zestiende jaargang afsluiten. Zestien jaar lang hebben wij ons tijdschrift - soms met hangen en wurgen - weten te vullen met artikelen met de meest uiteenlopende onderwerpen over onze gemeenschappelijke interesse: de heemkunde.

Maar geleidelijk aan kost dat steeds meer moeite: we zijn met z'n allen zestien jaar ouder geworden, we schrijven steeds minder en minder makkelijk en een aantal schrijvers heeft afgehaakt. Zo wordt het aanbod aan interessante verhalen steeds minder en kost het steeds meer inspanning ons tijdschrift op peil te houden.

Daarom doen wij hier een dringende oproep aan alle lezers (ook niet-leden) om hun kennis van gebouwen en monumenten, de geschiedenis van hun boerderij of huis, de resultaten van hun speurwerk in de (familie-)geschiedenis, enzovoorts, enzovoorts, op papier te zetten. Voor de jongeren is het interessant als ouderen hun herinneringen aan hun jeugd en schooltijd, gewoonten en gebruiken rond geboorte, huwelijk en dood, oude geneeswijzen en geneesmiddelen, voeding en voedingsgewoonten, het alledaagse leven en werken, het leven en belevenissen in oorlogstijd - en ga zo maar door - opschrijven en publiceren. ***Alles wat niet opgeschreven wordt gaat te zijner tijd voor altijd verloren.***

Wij doen daarom hier een dringende beroep op uw medewerking. Wilt u ons blad in stand houden dan is die medewerking noodzakelijk. Kunt of wilt u niet schrijven, vertel ons uw verhaal dan. Wij willen het graag voor u opschrijven of behulpzaam zijn met schrijven.

***Wij rekenen op uw medewerking voor jaargang 17 en volgende!
Intussen blijven wij ons best doen om - binnen ons budget - uw tijdschrift zo aantrekkelijk, interessant en lezenswaardig mogelijk te maken.***

ACTIVITEITENPROGRAMMA

VOOR HET LAATSTE KWARTAAL VAN 2004

- dinsdag 12 okt. 20.00 uur:
Najaars Algemene Ledenvergadering.
Aansluitend dialezing door bestuurslid Ine Scholl-Vlieks
over de opgraving van de sarcofaag van Vlengendaal.
- dinsdag 16 nov. 20.00 uur:
Lezing over Rolduc- en Mayschoss wijn
door ons lid Sjra Coenen
- zondag 28 nov. *Nemen wij deel aan de Kerstmarkt te Bocholtz*

ÒS KLINGKINGER

*An éé dink han iech noeëts gedaad
dat een klingkink zoeëvöal vräud mit braat.
Wen iech die oma's uvver die kinger hoeët moelle
dat daat iech, zouw doa gèt va dement hinger sjoelle.*

*Me koeët 't döks gaar nit versjtoa,
wat hant ze da mit hön eege kinger gedoa.
Ze zunt ezoeë sjlauw, ... die kome waal durch 't leëve,
zunt òs kinger dan ezoeë hinger bleëve.*

*Vuur hön woar gee kink sjunner of besser,
't oeët ziech döks aa wie inge professor.
Meh noe, wie iech zèlf oma bin woeëde mit mieng 61,
ving iech al die verhöaltjes gaar nit mieë lestig.*

*Iech vertsel noe zelf, wie sjlauw dat ze zunt,
leeflü, iech wees ooch nit wie dat kunt.
Iech wees alling, doe kries ee gans anger leëve
en iech geleuf, doavuur ht der Hergot òs die gegeëve.*

*Iech dank 'm doavuur ooch òppen bloeëse kneië.
Mit òs 2 klinkinger zunt vier hieël erg tsevreie.
Ooch al leuft 't nit ummer zoeë wie me dat höft
meh toch zaan iech van hatse, wat hant vier geböft.*

*Òs klinkinger zunt de zon iggen hoes,
zoeë gauw wie die kome, ... drieëne vier 't wèrksjema oes.
Al os energie geet noa de kinger,
en dunt in plaatsj va wirke mer anger dinger.*

*En went ze dan òp heem aa gunt,
da wees iech dat de rès va zèlver kunt.
Eé dink mòt dier hieël gòt wisse,
kinger-oge zunt nit tse misse.*

*En zeker nit die van òs eege blòd,
wentste doa in has gekiekt, is alles wer gòt.
Vöal sjun sjtonde kanste mit dòn berbringe,
meh dan moagste waal nit alles ernstig minge.*

*Ze hoade diech òp gank, ... 't weëd ging minuut gesjweëge
en 't oavends wit me nit woa me d'r kop mòt leëge.
Vuur alle riechdom òp dis wèlt en zeker nit vuur dat hoddele geld,
los iech ùch oes gans mie hats noe wisse,
vuur alle good is gee kink tse misse.*

*Kinger of klinkinger.... ze zunt ee sjtuk van die leëve
en vuur dòn haste dan ooch alles gegeëve.
En wie dat sjpieëder wier mòt goa,
dat lotte vier mèr in de sjteëre sjtoa.*

Jeanny Wilhelmus
Zumpelveld 2004

MONETAIRE MOMENTOPNAMEN (SLOT)

Munten en postzegels in historisch perspectief

door *Hans Hermans, Bocholtz*

Hoofdstuk VI

De gulden

Karolusgulden

Het hertogdom Bourgondië ontstond tegen het einde van de 9e eeuw in het oostelijk deel van Frankrijk. Voor ons is alleen van belang dat het in 1363 onder leiding kwam van Filips de Stoute, die bovendien het grootste deel van de Zuidelijke Nederlanden verwierf. Ook wij waren van 1394 tot 1482 Bourgondische onderdanen. Filips de Goede kwam in 1433 met een uniform muntstelsel. Na de dood van Karel de Stoute (1477) werd het land verdeeld en kwamen wij onder het Huis Habsburg. In 1521 voerde Karel V (1500-1558) de *Karolusgulden* in, die verdeeld werd in *20 stuivers*. Natuurlijk hebben die munten tot op de dag van vandaag hun intrinsieke waarde behouden. Ook de vele *gouden tientjes* die in de loop der eeuwen geslagen werden behouden hun waarde omdat ze zo'n 6 gram goud bevatten. Vanaf 1543 werd hier een zilveren *Karolusgulden* ingevoerd met dezelfde nominale waarde als de gouden *Karolusgulden*. De intrinsieke waarde van het zilveren exemplaar was natuurlijk veel minder waard.

Toen we van 1555 tot 1713 onder de knoet van Spanje stonden maakten onze voorouders kennis met *peso*'s, die door onze voorouders *Spaanse matten* genoemd werden. Vanaf 1612 en 1618 werd ook bij ons met *patagon* respectievelijk *dukaton* betaald.

Decimale stelsel

Reeds in 1325 werden er in Nederland guldens geslagen en rond 1400 waren hier meer dan twintig verschillende guldens in omloop. Wanneer werd de gulden bij ons als

rekeneenheid ingevoerd? Hierover lopen de meningen uiteen. Volgens De Nederlandse Bank pas bij de oprichting van de Amsterdamse Wisselbank in 1609. Bij die bank kon men ook geld (guldens) wisselen, waarbij echter niet de nominale waarde, maar de goudwaarde betaald werd. In 1680 werden weer *guldenmunten* (van *20 stuiver*) geslagen en in 1694 werd deze *gulden* de *standaardmunt* van de Republiek der Verenigde Nederlanden. In dat jaar werd ook het zilveragehalte van de *gulden* door de Staten-Generaal geratificeerd. In 1814 werd in opdracht van koning Willem I de Nederlandse Bank opgericht, kwamen er voor het eerst bankbiljetten in omloop en in 1816 werd ook in Nederland het decimale stelsel ingevoerd. De *daalder* (ook wel *schild* genoemd) die uit *30 stuivers* bestond werd toen afgeschaft, maar de *duit* bleef wettig betaalmiddel tot 1847. Het *kwartje* (ook *kwartanker* of *heitje* = *25 cent*) haalde zelfs het jaar 2002. Ook de *rijksdaalder* (*of riks* = *250 cent*), feitelijk een niet-decimale munt, kon het tot 2002 uithouden. Het *dubbeltje* werd ècht decimaal, het behield weliswaar de waarde van de dubbele stuiver, maar bestond voortaan uit 10 centen en was gelijktijdig 1/10 gulden.

Van 1830 tot 1839 behoorden wij bij het nieuwe koninkrijk België, maar we beschikten niet meteen over Belgisch geld, zodat Nederlands en Frans geld geldig bleven. België huldigde vanaf het begin het *bimetalisme*, hetgeen betekent dat door een dubbele standaard zowel gouden als zilveren munten wettig betaalmiddel zijn tot ieder bedrag en vrij aangemunt kunnen worden.

Stuiver

Volgens het Etymologisch Woordenboek van J. de Vries, werd de *stuiver* reeds in 1404 in Groningen gebruikt, men kon er één *stuversbroot* mee kopen. Op de oorspronkelijke *stuiver* stond een vuurijzer, waar de vonken vanaf *stoven*. Een wel erg simpele etymologie. De Nederlandse naam *stuiver* bestaat sinds het begin van de 15e eeuw als begrip voor de grootste *zilveren munt* uit die tijd, die ook wel *dubbele groot* genoemd werd. De *groot* (Frans gros) uit de 13^e eeuw bevatte 12,5 gram zilver en werd verdeeld in *12 penningen*. Na invoering van de *stuiver* in de 15^e eeuw, werd de *groot* ook (analoog) *halve stuiver* genoemd. Tegen het einde van de 15^e eeuw kon de munt zich als *sjtüver en stüber* over delen van Duitsland verspreiden.

In het nieuwe koninkrijk der Nederlanden werd een ronde zilveren *stuiver* geslagen vanaf 1818 tot 1887, vanaf 1907 tot 1909 een ronde *stuiver* uit een legering van koper en nikkel, vanaf 1913 tot 1941 een vierkante *stuiver* uit een legering van koper en nikkel, van 1941 tot 1943, dus tijdens de W.O. ii) een vierkante *stuiver* uit zink. Sinds 1948 werd een ronde *stuiver* geslagen uit brons, die tot de invoering van de euro geldig bleef. De *stuiver* had in deze streek diverse synoniemen, in mijn geboortedorp Lemiers *knepje*, (ook in Simpelveld en Bocholtz) in Vaals *knepsje* en in Vijlen *knèpke*.

À propos: In Nijswiller bevond zich tot 1 september 1993 de bakkerij Schmeets, die ook *I ge ne Sjtüuver* genoemd werd. Bakker Leo Schmeets had twee broers die zich ook met deegwaren bezig hielden: Josef Smeets eveneens in Nijswiller en Pierre Schmetz als bakker in Nuth. Vergelijken we voor de aardigheid de verschillende schrijfwijzen van de drie broers.

Mieter en duit

In het algemeen zijn het de historische munten die gevleugelde uitdrukking geschapen hebben. Beginnen we met de kleinste munt. Ik geef er geen mieter (mietje) om ! Van de *duit* kennen we er vier: Geen rooie duit hebben ! Het gaat hem om de duiten ! Op elkaar lijken als twee duiten ! Een duit in

het zakje doen ! Nu iets over centen. Wie voor een cent geboren is, wordt nooit een kwartje ! Dat is geen cent waard ! Er een mooie cent op verdienen ! De *stuiver* komen we zelfs vijf maal tegen. Een *stuivertje* gespaard, is een *stuivertje* gewonnen ! Het is een *stuivertje* op zijn kant ! Tot de laatste *stuiver* ! Een *stuiver* (soms vierkant) kan raar rollen ! Een *stuivertje* meebrengen ! Naarmate de waarde van een munt meer wordt, wordt het aantal aforismen kleiner. Van het dubbeltje slechts twee. Het is een dubbeltjeskwestie ! Het gaat om de dubbeltjes !

Ethische inflatie

Tenslotte over het kwartje. Een heitje (kwartje) voor een karweitje ! Die uitdrukking is minder oud maar wel historisch, want het waren de scouts (padvindders, verkenners, welpen) die voor een uitgevoerde taak een kwartje vroegen. Op die wijze *maakten* zij geld, volgens het Engels principe *to make money*. Geld maken betekent feitelijk *geld produceren* net als in de Duitse taal. De normen en waarden veranderen, niet alleen bij de valuta, ook in de samenleving. Het brave imago van de scouts is definitief verleden tijd, want tijdens de wereldjamboree 2003, werden aan scouts, 14 jaar en ouder, condooms uitgereikt. De scouts reageerden: Akela, wij dob, dob, dob! - en dat betekent: Wij doen ons best ! De buitenstaander noemt het *ethische inflatie*, maar de scouts vinden dit uiteraard leuker dan *eëpel sjelle...*

Papieren standaard

In 1847 werd in Nederland de zilveren standaard ingevoerd, maar tot 6 juni 1875 werden *dukaten* geslagen, die echter nooit in burgerhanden kwamen, omdat het een handelsmunt was.

Uit vertrouwelijke bron mocht ik vernemen dat hier nog steeds *dukaten* geslagen worden. In 1904 werd het bankbiljet een wettig betaalmiddel. Klinkende munt of geld uit papier is tweërlei, omdat de intrinsieke waarde van papier vrijwel nul is. Daarom kon de Nederlandse Bank niet in het wilde

weg biljetten uitgeven, dat zou inflatie tot gevolg hebben. Vroeger moest 40% van de bankbiljettencirculatie gedekt zijn door een goud- en/of zilvervoorraad, maar in 1936 verliet Nederland de gouden standaard. Ons geld was voortaan niet meer aan zilver en goud gekoppeld en werd *Papieren Standaard* genoemd. In zo'n geval moet voortdurend gestreefd worden naar stabilisatie van prijzen.. Men maakt dan gebruik van een bepaald goederenassortiment waaraan de prijzen gestabiliseerd worden. Uiteraard beschikt ons land over een verantwoorde goudvoorraad.

Moeffefeld

In 1942 zaten we midden in W.O. II en op 27 augustus van dat jaar haastte de Naziebezetter zich om hoog-intrinsieke zilvermunten te vervangen door laag-intrinsieke betaalmiddelen. Het gevolg was, dat de zilveren gulden vervangen werd door een guldenbiljet. Het edelmetaal stroomde *Gen Osten*. Zelfs wisselgeld uit brons werd gevorderd en munten uit zink en andere goedkope metaallegeringen kwamen ervoor in de plaats. Boos als we waren spraken we toen over *Moeffefeld*. Zelfs heden ten dage zijn er legio mensen die denken dat *Moef* een scheldnaam uit W.O. II is. Niets is minder waar, want in een historisch boekwerk ontdekte ik een gedicht uit 1576, waarin de Duitse soldaat *Hans Muffmaff* genoemd wordt. Het gaat om dramatische gebeurtenissen op 20 oktober 1576 in Maastricht; de stad die toen door Spanjaarden bevrijd (zeggen de katholieken), of veroverd werd. (zeggen de Calvinisten). Maar de Spanjaarden moesten vier maanden later alweer de stad verlaten en Duitsers, de *blauwhelmen* van toen, hadden een beschermende functie. In het boek staat: De toen in Maastricht aanwezige Duitsers konden niet nalaten nog even hun ware aard te tonen en te laten zien, dat zij nu de baas waren. Zij deden allerhande baldadigheden, zo werden het Dominicanenklooster en hun kerk geplunderd, de altaren vernietigd, de schone bibliotheek met historische boeken en handschriften in brand gestoken. Twee klooster-

broeders werden gedood, de overigen werden verjaagd. Maastricht had meer dan genoeg van de Duitsers en stuurde de "*veiligheidstroepen*" naar huis. Ter illustratie een paar poëtische regels over Duitsers die een vreemde natie te hulp komen:

Zu Maastricht waren teutsche Knecht die wider alle ehr und recht

Stercken die frembde Nation zu aller teutschen spott und hon

Die Bürger sich verlassen haben auf Muffmaff die in schöne wort gaben

Doch liessen sie in all der not auch selber irer viel schlagen todt

Ach Teutsch du weist nicht was du thust in dem du jetzt dem spanschem wust

Stehst bey in seiner tyranny davon du nicht wirst bleiben frey

Anno Domini 1576 den 20. Octobris

Het door de bezette aangemaakte *Moeffefeld*, we schrijven nu weer 1942, kwam overigens niet uit Duitsland, maar werd geslagen bij 's *Rijks Munt* te Utrecht. Volgens personeelsleden van een zinkfabriek te Budel, met de dramatische naam *De Stille Dood*, werd het zinken geld in Budel geslagen (...) Die het weet mag het zeggen!

Plutocraten die tijdens de oorlog door zwarthandel, smokkel of andere dubieuze zaken over geld beschikten plaatsten dit in het neutrale Zwitserland: *Pas d'argent, pas de Suisses*. Het Franse woord *argent* kan *zilver*, maar kan ook *geld* betekenen. Vroeger werden de Zwitserse huursoldaten, denk ook aan *Zoeaven*, met zilver betaald. Of de *Suisse* (d'r Tsejjes) die met staf of hellebaard de orde in grote kerken moest handhaven) ook met zilver beloond werd, onttrekt zich aan mijn kennis.

Aforismen

Voordat we overstappen naar de Euro, willen we natuurlijk ook even weten hoe bekende mensen m/v, tegen het geld aankijken: Deugd is nooit zo achtenswaardig als geld. (Mark Twain), De deugd komt na het geld. (Horatius), Een dwaas en zijn geld blijven nooit lang bijeen. (John Ruskin),

Vuur, geld, hoest en hete min, houdt men nooit terdege in. (Jacob Cats), Rijke mensen zijn slechts arme mensen die geld hebben. (Marnix Gijsen), De meeste vrouwen kunnen beter geld opmaken dan bedden. (Jean de Boisson), Indien tijd geld is, leeft iedereen boven zijn stand. (Ludwig Fulda), Men geeft geen geld uit, men geeft leven uit. (Montaigne), Vrouwen, geld en wijn, hebben hun goede kant en venijn. (Cézanne), Hoeveel tijd en geld besteedt een mens om iets voor niets te krijgen. (Robert Lynd), Geld is net als mest; waardeloos als men het niet

gebruikt. (Fr. Bacon). Rovers eisen ons geld of ons leven; vrouwen eisen ze allebei. (Samuël Butler). Satan ligt te piekeren in onze portemonnaie. (Thomas Fuller), Hoe voller het geldkistje, hoe leger het hart. (Jean de Boisson), Schrijvers die voor geld schrijven, schrijven niet voor mij. (Logan Smith). Psychiaters willen je geld en je tijd, psychopaten je geld of je leven ! (HH)

Hoofdstuk VII

De euro

Rome en Maastricht

In 1945 vond een geldzuivering plaats en in 1954 werd de zilveren gulden opnieuw in omloop gebracht. In 1957 was het Verdrag van Rome, het voorzag in een toekomstige EEG. Tot de Landen van het eerste uur behoorden: België, Duitsland (BRD), Frankrijk, Italië, Luxemburg en Nederland.

In 1967 werd de zilveren gulden vervangen door een nikkel exemplaar. Ook onze rijksdaalder, die met zijn 25 dubbeltjes niet in het decimale stelsel past, werd uit nikkel.

Op 13 maart 1979 kwam de oprichting van het Europese Monetaire Stelsel (EMS) tot stand en de kern hiervan was de ECU; een afkorting voor de zakelijke *European Currency Unit*. De ECU fungeerde als rekeneenheid en was feitelijk de technische voorloper van de euro. In 1992 ratificeerden de ministers van Financiën en die van Buitenlandse Zaken van de twaalf lidstaten het Verdrag van Maastricht

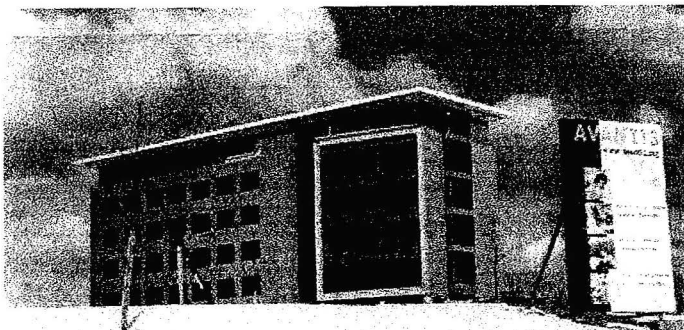
Van steenkool naar Avantis

Het is naar aanleiding van het Verdrag van Maastricht van 7 februari 1992, dat vanaf januari 2002 twaalf Europese lidstaten de euro als wettig betaalmiddel gebruiken. Het geld is voor alle landen (aan één kant) hetzelfde, maar de postzegels en posttarie-

ven zijn in ieder land anders. Voor de hand liggend als we weten dat niet alleen onze Tante Pos geprivatiseerd werd. De kleurige brievenbussen kwamen hier echter niet n.a.v. het Verdrag van Maastricht maar indirect n.a.v. een Verdrag in Luxemburg van 18 april 1951 waarin besloten werd de supranationale *Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS)* op te richten, met het doel het steenkool- en staalbeleid centraal te regelen. België, Nederland, Luxemburg, Duitsland (BRD), Frankrijk en Italië zijn lid vanaf het eerste uur. Vanaf dat moment, mochten die zes lidstaten geen invoerrechten meer heffen. Waarschijnlijk werden daar ook afspraken gemaakt, dat de Limburgse mijnen in 1965 gesloten zouden worden. In 1957 vond het Verdrag van Rome plaats dat voorzag in de oprichting van een *Europese Economische Gemeenschap (EEG)*, tussen de zes lidstaten. Men streefde naar een gemeenschappelijke binnenmarkt, met een vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen. Maar de weg was lang en hobbelig, pas op 1 juli 1968 werd er een tolunie tussen de lidstaten gerealiseerd, waarbij grenscontroles voortaan uitsluitend nog aan de buitengrenzen plaats zouden vinden. Op 10 april 1972 werd bij het Verdrag van Bazel gesproken over vernauwing

van de wisselkoersmarges, het zogenoemde *Slangarrangement*, maar door de oliecrisis van 1973 (de eerste en zeker niet de laatste) ging het plan voorlopig niet door. Op 13 maart 1979 werd het Slangarrangement vervangen door het Europees Monetair Stelsel. De kern van het EMS was de ECU (European Currency Unit), een technische afkorting voor een gewogen gemiddelde van de waarde van de munten van de deelnemende landen. Gelijktijdig werd in de EEG, waartoe inmiddels ook Engeland, Ierland en Denemarken behoren, de ECU als rekeneenheid ingevoerd. In 1983 werd de gulden aan de DM gekoppeld en in de loop der jaren werden ook Griekenland, Portugal en Spanje lid. In december 1991 werd er in Maastricht al gedacht aan een *Europese Unie (EU)* met een Europese munt die ECU zou heten. Voor iedere valuta werd alvast een spilkoers vastgesteld uitgedrukt in ECU. *L'histoire se répète!* (De geschiedenis herhaalt zich) Want reeds in 1452 werden in Frankrijk daalders *écus* genoemd. In 1991-92 werd het Verdrag van Maastricht geratificeerd. Voor het provinciestadje (125.000 inw.) betekende dit het begin van een nieuwe bloei.

De weg van de EKSG naar de EU was lang, maar in die jaren werd ook de kiem gelegd voor een Grens-Overschrijdend Bedrijventerrein (GOB) dat thans Avantis European Science and Business Park genoemd wordt. Hiermee is alvast de aanwezigheid van twee kleurige brievenbussen gedocumenteerd.

Avantis

De Euro drie maal goed...

In december 1995 vergaderden de lidstaten in Madrid. Nooit eerder was men het zó eens: De nieuwe Europese valuta, die in 2002 haar intrede zal doen, zou niet ECU maar euro heten. De afkorting ECU (European Currency Unit) die ooit in Maastricht afgesproken was, vond men te technisch. Een euro zou 100 cent zijn, maar op de munten zou *EURO CENT* moeten staan om eventuele verwisselingen met centmunten uit de Verenigde Staten te voorkomen. De voorzitter van de EU haastte zich te zeggen: De euro is drie maal goed, de naam is kort, wordt in alle landen hetzelfde geschreven en brengt de Europese identiteit tot uitdrukking.

De slag van de euro

In 1999 werd de girale euro ingevoerd en in dat jaar ging tevens de laatste fase van de EMU (Economische Monetaire Unie) in. In de lidstaten: België en Luxemburg (Z), Duitsland (X), Finland (L), Frankrijk (U), Griekenland (Y), Ierland (T), Italië (S), Nederland (P), Oostenrijk (N), Portugal (M) en Spanje (V) werd op 1 januari 2002 de nationale valuta vervangen door de chartale euro. De landen Denemarken, Zweden en Groot-Brittannië, deden niet mee.

Bij de munten verschilt de voorzijde per land; het beeld verwijst naar de nationale identiteit. Bij ons koningin Beatrix, bij onze oosterburen *das Eichenlaub*, bladeren en vruchten van de Zomereik. De eurobiljetten zijn voor alle landen (bijna) hetzelfde en werden ontworpen door de Oostenrijker Robert Kalina; hij gebruikte poorten en ramen als symbool voor openheid. Er is echter een heel klein verschil op de biljetten; ieder land heeft een eigen *letter* voor de cijfercombinatie staan. Ter lering en vermaak heb ik die letter bij de naam van het land vermeld. Nu kunnen we meteen in onze portemonnee verifiëren uit welk land de bankbiljetten afkomstig zijn!

De omrekening van de euro in de oude vertrouwde nationale valuta gebeurt nog wel eens als we iets speciaal willen

kopen. Dat is voor ieder land anders: Voor de Duitsers een peulenschil, zij *multiplizieren* (vermenigvuldigen) de euro met twee. Wij Nederlanders vermenigvuldigen de euro met 2,2 om op de oude vertrouwde gulden te komen. In België is het iets moeilijker, zij vermenigvuldigen de waarde van hun (oude) frank met 40,34 en dat is gemakkelijker dan in Italië waar voor de lire de factor 1936,27 gebruikt moet worden. Nu niet schrikken, als binnenkort ook Turkije met de euro gaat betalen, moeten die mensen de factor 1.568.972,43 gebruiken...

À propos: Sinds 1814 was de Nederlandse Bank de hoedster van de gulden, ook daar kwam bij de *slag van de euro* een einde aan.

Run op Roomse kit

Medio december 2001 ontving iedere Nederlander gratis een glimmende *eurokit*. Het liep storm op de muntensets, maar nieuwsgierigheid was niet de enige reden voor de run op de kit, tenslotte had ieder setje een waarde van *f* 8,55 of € 3,88 en wat nog belangrijker was, de waarde zou binnen luttele jaren flink stijgen. Momenteel is een ongeopende eurokit zo'n 27 euro waard, tenminste als je iemand vindt die het ervoor betalen wil. Ook dwergstaatjes zoals Monaco en Sint Marino hebben er *munt* uitgeslagen; hun setjes zijn wel 900 euro waard. Zelfs het ethische Vaticaan zag er *brood* in setjes met een beeldenaar van de paus op de *banca* te brengen. Een Vaticaanse euro kost meer dan honderd Nederlandse euro... Munten uit het Vaticaan zijn zo begeerd, omdat het Numismatisch Instituut van het Vaticaan na rijp beraad besloot hun euro het laatst van allen op de markt te brengen. De Europese Centrale Bank had aanvankelijk enige moeite met de beeldenaar, omdat konterfeitsels van religieuze leiders liever niet op munten gezien worden. Maar de paus repliceerde: "Ik ben niet alleen religieus leider, ik ben ook staatshoofd van het Vaticaan!" (...)

In aanmerking voor hun euro-kit kwamen uitsluitend employees en pensionairs van het Vaticaan. Dat geld des duvels is, bleek ook

nu weer; de set ter waarde van € 3,88 kostte voor hun eigen mensen twaalf euro. Toch een koopje als we weten dat de Vaticaanse kit thans op de zwarte markt meer dan duizend Nederlandse euro opbrengt.

Ook de gelimiteerde setjes munten uit de dwergstaatjes Monaco en San Marino doen het goed. Een complete set is goed voor bijna 900 euro. Maar als de vorstelijke familie der Grimaldi's van Monaco zonder mannelijke troonopvolger komt te zitten, dan houdt het ministaatje op te bestaan en wordt het een Frans protectoraat. Aan hun dure kit komt dan ook een einde.

Verzamelaars

De verzamelaars hebben inmiddels gemerkt dat sommige munten nogal moeilijk verkrijgbaar zijn. Kleine landen zoals Finland en Luxemburg mochten van de Europese Centrale Bank slechts 360 miljoen respectievelijk 100 miljoen aan euro-munten slaan. Het grotere Nederland mocht voor 1280 miljoen aan munten slaan, maar Duitsland spande de kroon met 7513 miljoen aan euro-munten. De landen België, Finland, Frankrijk, Nederland en Spanje hebben *hard geld* uitgebracht met de jaartallen 1999, 2000, 2001 en 2002. De andere landen gingen van start met het jaartal 2002. Tenslotte nog een interessant gegeven, op de Duitse munten bevindt zich naast het jaartal een kleine hoofdletter. De letter A betekent dat de munt in Berlijn geslagen werd, de D staat voor München, de F voor Stuttgart, de G voor Karlsruhe en de J voor Hamburg.

Kleine glazen....

De overgang van gulden naar euro gaf veel consternatie, maar er was weinig tegenstand, want de overheid beloofde ons meer welvaart (...) Kunnen we ons nu voorstellen hoe de toestand was in een tijd toen men een pijl niet langer ruilde voor een brood, maar voortaan betaalde met een muntje? Waarschijnlijk werd er toen nog tientallen jaren geruild, want alvorens geld als "ruilmiddel" geaccepteerd wordt, moet het minstens aan vier voorwaarden voldoen. Het moet algemeen begeerd zijn, het moet een permanente

kwaliteit hebben, het moet in kleine hoeveelheden grote waarde hebben, het moet waardevast zijn en tenslotte moet het een rekeenheid zijn. B.v. aan de vooravond van de euro, kostte bij ons een pilsje 2,30 gulden, in Duitsland 2,10 mark en in België 42 franken. (Vergeten we even dat bij ons de glazen kleiner zijn...) Een kastelein is niet blij als we met kleingeld betalen, omdat in dit soort zaken meestal een fors gebrek aan wisselgeld is. Volgens de nieuwe euro-wetgeving mag hij zelfs onze munten weigeren als het er meer dan vijftig zijn. Dat geldt uiteraard ook voor andere gelegenheden zoals winkels, restaurants, benzinstations enz.

Euforie werd Eurofobie

De Nederlandse gulden en de Duitse mark, waren sterke munten. Toch is de euro-omwisseling snel en soepel verlopen, temeer de overheid beloofde dat de prijzen niet zouden stijgen. (...) Dat er met het verdwijnen van de gulden ook een nationaal erfgoed verloren ging deerde aanvankelijk alleen de heemkundigen. Alleen jammer dat bedrijven (bij ons !) er moeite mee hadden de guldenprijzen door 2,20371 te delen. Er ontstonden prijsstijgingen van tussen de 5 en 10 %, in de Horeca zelfs prijsverhogingen van 40 tot 50 %, zodat nu ook *Jan met de pet* heimwee naar de oude gulden heeft. Anders in Duitsland waar de inflatie over 2002 slechts 1,2 % bedraagt. Minister van Consumentenzaken, Renate Künast, heeft daar inmiddels scherpe kritiek geuit op supermarktketens, die hun prijzen bij de invoering van de euro verlaagd hebben. Ze kondigde aan wettelijk in te grijpen. (...) In dit licht moeten wij de euro dus ook zien als een legale, door de Wet getolereerde, methode om prijzen te verhogen. De eerste verjaardag van de euro pakte heel wat minder feestelijk uit dan de geboorte op 1 januari 2002. De *euforie* is voorbij de *euroforie* is begonnen en we moeten oppassen dat het niet eindigt in een *eurofobie*. De ruim 670 jaar oude gulden bestaat niet meer.

Minder biljetten

Door de invoering van de euro is het aantal *sjien* een stuk lager dan in de tijd van

de gulden. Volgens De Nederlandse Bank waren er begin 2000 nog 380 miljoen guldenbiljetten, thans beschikken wij over slechts 270 miljoen eurobiljetten, met een totale waarde van 15 miljard euro. De Bank denkt te weten dat het nieuwe biljet van vijf euro niet erg in trek is en de mensen liever een paar grote munten meenemen. Overigens krijgt de DNB voor haar rekenwerk geen tien, want zij houdt er geen rekening mee dat de Nederlandse bankbiljetten in alle landen van de Europese Unie als wettig betaalmiddel gelden en dus van land naar land "reizen".

Russen

Sinds 2002 proberen Russische onderwereldfiguren met veel know how en geavanceerde machines de eurobiljetten te kopiëren, (lees: te vervalsen). Onze biljetten hebben echter zes bekende (draadje, watermerk, foliestreep, iriserende streep, kleuromslag en hologram) kenmerken en een onbekend aantal met geheime veiligheidsmaatregelen. Dat is echt te moeilijk voor de *Iwans*, zodat ze voorlopig verder gaan met het minder moeilijk vervalsen van de Amerikaanse dollar. Toch kwamen enige keren in het noorden van Nederland valse biljetten van 200 euro in omloop. Door verborgen camera's - *Big brother watching you!* - kon de politie het signalement van drie personen verspreiden.

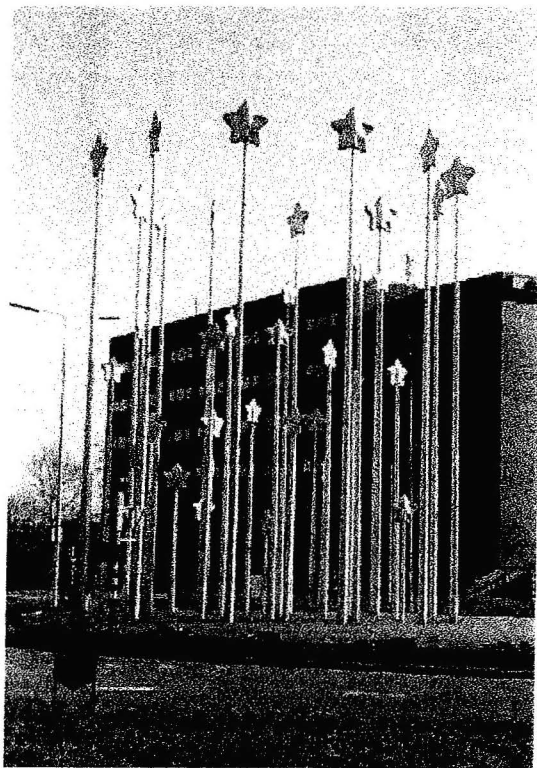
Van Gogh

De EU geeft haar lidstaten toestemming om speciale euromunten te slaan en uit te geven, met dien verstande dat de munten uitsluitend in het land van oorsprong geldig zijn. Nederland gaf in 2002 een speciale euromuntserie uit bij het huwelijk van prins Willem-Alexander en prinses Máxima. Dit jaar (2003) heeft het kabinet opdracht gegeven een zilveren vijf euro en een gouden tien euro te laten slaan. Op de voorzijde de beeldenaar van koningin Beatrix, op de keerzijde de kop van de Nederlandse kunstschilder Vincent van Gogh, die 150 jaar geleden geboren werd. Is het cynisme of is het de ironie van het lot,

dat een afbeelding van de man die permanent in geldnood verkeerde nu prijkt op een speciale euromunt ?

Moeite met de euro

Kort geleden vond ik een *dubbeltje* in een jaszak. Wat een klein muntje toch, hebben wij daarmee tientallen jaren betaald ? We raken snel aan het nieuwe geld gewend, maar als iemand vraagt welke (overheersende) kleur een briefje van honderd euro heeft, moeten we even nadenken. Zonder het zelf te weten, hebben we thans meer geld op zak dan in 2001 toen de gulden nog wettig betaalmiddel was. We hebben het pas in de gaten als de bankrekening door de deurgleuf glipt en het saldo minder rooskleurig is dan in die goede

De Eurosterren.

oude guldentijd.

À propos, het gevonden *dubbeltje* kan ik eventueel vòòr het jaar 2007 inleveren bij De Nederlandse Bank, maar doe ik toch maar niet. Mocht een lezer meer geluk hebben en een schat aan (oude) bankbiljetten

vinden, dat heeft ie tijd tot het jaar 2032.

Slakkengang

Iedereen dacht dat wij na ruim een jaar met de meest uiteenlopende euromunten en bankbiljetten rond zouden lopen. Maar het nieuwe geld blijkt zich veel minder snel te verplaatsen dan de EU-ers en wiskundigen verwacht hadden. De redactie van Natuur en Techniek ging een jaar geleden al aan de slag met een model dat in wetenschappelijk jargon *diffusie* genoemd wordt. Maar om met het model te kunnen werken, waren er mensen nodig die wekelijks in hun portemonnee moesten kijken of er euromunten uit andere landen tussen zitten. Ook kinderen waren van de partij, ruim 250 schoolklassen meldden zich aan

De wiskundigen hadden voorspeld dat medio maart 2003 het *omslagpunt* bereikt zou worden. Het betekent dat dan de helft of meer van de portemonnee-inhoud uit buitenlandse euro's zou bestaan. Dat bleek alleen maar van toepassing in de beurs van de Ripuariër, die meer contacten met Duitsland heeft dan de rest van Nederland. Natuurlijk dragen ook bezoekers of klanten uit België en Duitsland bij tot deze uitkomst. In het andere Nederland bestaat nu (april 2003) 78 percent van de beursinhoud uit Nederlandse-, tien percent uit Duitse- en vijf percent uit Belgische munten. Munten uit Finland, Monaco, San Marino en Vaticaanstad worden niet of nauwelijks aangetroffen. De wiskundigen weten zeker dat het omslagpunt in de rest van Nederland in februari 2004 bereikt wordt.

Euromonumenten

Hèt euromonument, de zilverkleurige *Stars of Europe*, staat natuurlijk in Maastricht. Het is van de Italiaan Maura Biava en werd onthuld n.a.v. de tiende verjaardag van het Verdrag van Maastricht. Het kunstwerk staat op een verkeersplein aan de noordzijde van het Gouvernement, aan het uiteinde van de Avenue Céramique te Maastricht. Een tijdschrift kopte, dat zich ook bij het Drielandpunt te Vaals sinds 1997 een Euromonument zou bevinden,

maar daar had een redacteur niet goed gelezen. Daar bevindt zich een Euregiomonument, dat op instigatie van *Eifelverein-Schatzmeister* prof. dr. Heinz Thiele (z.g.) opgericht werd en ons herinnert aan de samenwerking van de vier steden: Aken, Hasselt, Luik en Maastricht. Wel werd begin

Het Euregiomonument op het Dreilandenpunt.

2003 in Houthem een Euromonument onthuld.

De uitdrukking "*Woa jeld is, doare jiejert der duuvel!*", was voor beeldhouwer en frater Leo Disch van Abdij Benedictusberg in Mamelis geen beletsel om een Euromonument te maken. De monnik werkte vijftig uur aan een zeskante zuil uit carboonkalksteen, met in het Latijn de woorden *Europa tot eenheid gebracht*. Het staat in de rijk gevulde beeldentuin van château Sint-Gerlach in Houthem, tussen een dozijn Platanen. Het monument is door eigenaar Camille Oostwegel aangekocht als herinnering aan het verblijf van de presidenten van de twaalf nationale banken van de EG in februari 2002 in dit château. Het werd onthuld door bankier Dick Boot van ING Nederland. ECB-president Wim Duisenberg had de deelnemers aan die jaarlijkse vergadering ondergebracht in het hotel van Oostwegel. Reeds in 1991 werd in Oostwegels' château Neercanne de basis gelegd voor een gezamenlijke Europese munt. Als we toch door het park wandelen bekijken we ook even de expressieve beeldengroep van een *höfter* die de pacht aan zijn landheer betaalt.

Hoofdstuk VIII

Woordenlijst

Iemmie-Dieksiejoneer

Abbee: closet	Jilt: geld
Adig: vriendelijk	Jinge: geen
Amelank: een kort moment	Joar: peettante
Ameröltje: zonderlijke gebeurtenis waarbij "Amor" meestal een rol speelt	Joonkgeszel: vrijgezel of ongehuwde man
Beheij: grootdoenerij	Jlatte: gladde
Blutsj: deuk	Jool: v.t. van kopen, kocht
Bóches: Bocholtz	Jlood: goud
Boechlade: letterlijk buikwinkeltje	Jowwe: goede
Boesj: duit	Jrieemele: glimlachen
Boesje: duiten, (ook geld in het algemeen)	Jroeës: groot
Bóks: broek	Jrossje: muntstuk gelijk aan tien Fennekke
Botte: sjouwen	Jrösje: verkleinwoord van Jrossje
Brieëm: braamstruik	Kiele-wiele: kietelen
Broamel: braam	Klaafe: praten of kletsen
Broane: kuiten	Knödf: knopen
Bül: geldbuidel	Knöpjere: spuitjes
Büt: kuip of tobbe	Koar: rogge
Daler: daalder	Koeë: kwaad
Darfs'te: mag je	Kóffer: koper (rood) of messing (geel)
Dieksiejoneer: woordenboek	Komiees: douanier
Doaveur: daarvoor	Köt: een aantal of een kudde
Dokke: betalen	Köter: kotbewoner of dagloner
Dölle: uitgelaten	Krauw: a-sociaal
Dörpel: drempel	Kwiet: kwijt
Drék: grondsoort	Langs: toereiken of geven
Drieëne: draaien	Leëve: leven
Drüch: droog	Leëver: lever
Dütsj Lemiesj: Het gehucht noordelijk van Lemiers (NL), aan de overkant van de Selzerbeek, dat van 1815 tot 1940 Preussisch Lemiers genoemd werd	Lemiesjer: Lemierser
Düvel: duivel	Lieët: licht of niet zwaar
Eëpel sjelle: aardappelen schillen	Livre: pond of 500 gram
Fenneksvötser: gierigaard	Loeëd: lood of 17,484 gram
Has'te: heb jij	Lüjje: liegen
Heemetsjproach (in Aken Heämetsproech): dialect	Luuj: lui, lieden of mensen
Healep: bretel	Makketösje: Mackintosh regenjas
Himmel: hemel	Mangel: korfmand
Hoarsjpang: haarspeld	Märk: Akense munt
Hoes: huis	Miech: mij
Hoesiere: venten of leuren	Mieë: meer
Hoesjet: huishouden	Moeffejeld: moffengeld tijdens W.O. II
Höfter: bewoner van een kleine hof, een boer	Moelber: framboos
Hongert: honderd	Moelle: praten of praatjes
Iemmie : immigrant	Moelenshöh: gevangenis in Aken
Jats: bitter	Moonkaad: Mundart of dialect
Jauer: vlugger	Mullepeëd: molenpaard in een rosmolen
Jedeks: brandstof bestaande uit kolengruis en leem	Naasse: natte
Jelde: kopen	Nieëne: naaien
Jelt: koopt	Nieënjaar: naaigaren
Jemuutlichheit: gezelligheid	Nieënnöld: naainaald
	Noeëd: nood
	Nuus: niets
	Oamezeek: mier
	Öcher: Akens of Akener

Oeesjift: uitgeven
 Oons: 100 gram
 Örjelsman: orgelman
 Ouw teut: kletsious
 Parliere: praten
 Pieefje: pijpje
 Pieëpel: vlinder
 Plebsj: gewone volk
 Poeete: kinderen
 Poeëte: poten
 Poettes: bloedworst
 Poonk: pond of 500 gram
 Pöppekroam:afval
 Püs: matras ook bed
 Rad: rijwiel of fiets
 Rejiert: regeert
 Roeë: rood
 Roeësjje: tweede handsspullen kopen
 Sjapeng: spitskool
 Sjavow: savooikool
 Sjeële: schele
 Sjiien: geldbiljet
 Sjiem: pruimtabak
 Sjieng: geldbiljetten
 Sjlaw: slim of sluw
 Sjlieefe: slijpen
 Sjloebe: pantoffels
 Sjossee: straatweg
 Sjroa: lelijk
 Sjproach: taal
 Sjprooch: sprak
 Sjrietteveajer: schoorsteenveger
 Sjtikjaar: rijggaren
 Sjtópnöld: stopnaald
 Sjtrikjaar: breiwol
 Sjtriknöld: breinaald
 Sjtroas: straat
 Sjtroonks: strond
 Sjtüver: stuiver
 Sjurreskaar: kruiwagen
 Telle-welle: ruzie maken

Tesj: tas
 Teut: melkbus
 Teutejoold: marskramersgoud ook melkbussenmetaal
 Toeesje: ruilen
 Tsaank: tand
 Tseng: tanden
 Tsauwe: zich spoeden
 Tsejjes: kerkeknicht/portier
 Tsieng: wasteil
 Tsingmoal: tien keer
 Tsins: cent
 Tsingthof: een hoeve waar de pachter de tiende penning (10 %) aan de landheer moest betalen
 Tsoepehon: soepkip
 Vertsolle: invoerrechten betalen
 Vlüt: vliegt
 Völser: Vaalsenaar
 Versjtaank: verstand
 Vleddig: akelig
 Vóftsieg: vijftig
 Vót: anus
 Vrieë: taai
 Vrung: vrienden
 Waar: goederen
 Wade: wachten
 Weët: waard
 Weëver: wever
 Wek: tarwebrood
 Welsj: Waals
 Witvrouw: weduwe
 Wolber: bosbes
 Woolef: wolf
 Wórm: grensrivier in Kerkrade
 Zaach: zaak
 Ziee: zijn
 Zieël: ziel
 Zejjelreenk: zegel- of monogramring
 Zie: Zijden stof

Hoofdstuk IX

Van Tante Pos naar TGP

Rood en geel

De trip door de monetaire historie zou niet volledig zijn, zonder ook even aandacht te schenken aan twee brievenbussen. De rode van *Tante Pos* en een gele van haar Duitse zus. Waarom Nederland ooit voor *rood* gekozen heeft is niet bekend, maar het Duitse *geel* is uit de verfpot, waarmee ook de bekende *Gelbe Wagen* (de gele postkoets) ooit geverfd werd. *Hüben und drüben*, werd-

en eeuwenlang postkoetsen gebruikt om mensen en stukken te vervoeren. Is dit de enige plek in Nederland waar brievenbussen in twee kleuren schitteren? Waarschijnlijk wel, want de Europese Unie kent slechts één grensoverschrijdend pilotproject. Nu iets over de postzegels van vroeger en nu.

Communicatie

Reeds in 1837 werd in Engeland het

vooruit-te-betalen eenheidstarief ingevoerd en waren gewicht en afstand niet meer maatgevend voor de prijs van een brief (poststuk). Toen in 1840 in Engeland de eerste postzegel gedrukt werd, (neen, niet de *Blauwe Mauritius*, die is uit 1847), waren er mensen die zeiden dat het *vierkant plakpapiertje* geen lang leven beschoren zou zijn. Maar er wordt nog steeds gelikt dat het een lieve lust is, daaraan hebben fax, e-mail, sms en privver (nog) geen einde kunnen maken. Ook de frankeermachine, de "*port betaald*"-opdruk en de digitale postzegel *Easy Stamp* hebben de kleurige postzegel niet de das omgedaan.

Honderd jaar geleden, op 18 januari 1903, begon een andere manier van communicatie: US-president Roosevelt stuurde een *draadloos* telegram bestaande uit 54 woorden aan de Britse koning Edward VII. De president sprak over een wonderbaarlijke triomf van de techniek en vermoedde dat de uitvinding van de Italiaan Marconi een einde zou maken aan het brieftijdperk. Maar ook Roosevelt vergiste zich. De postzegel bestaat nog steeds en daartoe dragen uiteraard ook de ruim een miljoen postzegelverzamelaars in Nederland bij: zij deponeren voor hun hobby een lieve duit in het zakje. Jammer dat de jeugd het verzamelen van postzegels muf, suf en stoffig vindt. Als in 2004 de Jeugd-Filatolie in Nederland vijftig jaar bestaat wil *Tante Pos* de postzegel een nieuwe impuls geven.

Posita

Maar als we de rode bus zien moeten we aan nog drie andere jubilea denken. In 1999 bestond de PTT officieel 200 jaar. Het postverkeer is weliswaar ouder, maar op 15 januari 1799 kregen de Nederlandse Posterijen nationale erkenning. Bij ons werden 2000 jaar geleden al brieven bezorgd. Dit gebied werd bezet door Romeinen die over een *cursus publicus* beschikten. Het was een dienst, die het vervoer van personen, goederen en brieven verzorgde. Men maakte gebruik van een netwerk van *heerwegen* (heer = leger) en de hieraan gelegen uitspanningen (het uitspannen van

paarden) en wisselplaatsen. Deze haltes werden in het Latijns *posita statio* genoemd, zodat we meteen weten waar de begrippen *post* en *station* vandaan komen. Een poststuk van Rome naar Keulen was in die tijd zeven dagen onderweg en dat is niet lang als we weten dat de afstand ongeveer 2100 km bedraagt. In het (oude) Rome mochten gewone burgers elkaar geen brieven sturen, dit uit vrees voor samenzwering. Toen de Romeinen (hier) in 404 definitief op de vlucht sloegen, kwam er aan de bezorging een einde. Dat was ook niet nodig, want het gros der Franken kon niet lezen en zelfs van Frankenkoning Karel de Grote wordt verondersteld dat hij dyslectisch was. Pas in de Franse tijd, toen hier de Bataafse Republiek gesticht werd, eiste Napoleon een centraal postwezen. Vier jaar later, in 1799, kreeg uitsluitend de staat het recht om brieven te vervoeren. Pas in 1850 kwam de Postwet en twee jaar later werd de postzegel ingevoerd. Alweer een jubileum, het is immers 150 jaar geleden.

De eerste postzegel is ouder dan we denken. Reeds op 8 augustus 1653 werd in Frankrijk een zegel uitgegeven met de naam *billet de port payé*. Het duurde vervolgens tot 1819 toen in het toenmalige koninkrijk Sardinië een postzegel op de markt kwam en later op 6 mei 1840 in Engeland het *penny porto system* op gang kwam. De eerste Belgische postzegel verscheen in 1847 met een beeltenis van Leopold I. Het koninkrijk Beieren volgde op 1 november 1849 en bij ons verschenen de eerste (drie) postzegels in 1852. Duitsland was vrij laat, pas op 1 november 1868 bracht het Noordduitse post-district postzegels op de markt. Of in het Duitse Rijnland toen al postzegels gebruikt werden is niet bekend. Op de eerste Nederlandse postzegels staat een beeltenis van koning Willem III (1817-1890). Het zijn zegels met de waarden 5, 10 en 15 cent. Onze laatste koning, (vier koninginnen zouden hem volgen), werd in Brussel geboren, huwde in 1839 met Sophie von Württemberg en in 1878 met de 41 jaar jongere Emma von Waldeck.

150 jaar postzegels

TGP (de vroegere PTT) vierde het 150 jarig jubileum met de uitgifte van bijzondere postzegels. Veel minder blij waren de mensen in 1852, toen de eerste zegels op de markt kwamen, want de invoering van de postzegel betekende dat de bezorging van de brief voortaan niet meer aan de *facteur* (de brievenbesteller of postbode) betaald werd, maar d.m.v. een postzegel door de afzender. Niet de afzenders, maar de ontvangers waren boos, want een brief ontvangen was imagobevorderend en gold als teken van stand en welstand. Van dat voorrecht werd men dus beroofd. Tot op de dag van vandaag kan ongefrankeerde post verzonden worden, maar of de ontvanger, die strafporto moet betalen, het leuk vindt staat op een ander blad. Aanvankelijk hingen de brievenbussen uitsluitend tegen muren van de postkantoren, maar in de loop der jaren werden ook in de buitenwijken brievenbussen geplaatst. Pas in 1839 reed in Nederland de eerste trein en het duurde nog tot 1850 voordat een *conducteur der brievenmalen* meegestuurd werd. Hij sorteerte de brieven tijdens de rit. De TGP heeft nu geen treinen meer, het zinvolle maar vervelende sorteerwerk wordt thans uitgevoerd in zes ultramoderne sorteercentra in het land, de meest geavanceerde in Europa, waar 94 % van de post automatisch gesorteerd wordt. De inhoud van de gele bus wordt in Aken, de stukken uit de rode bus worden in 's-Hertogenbosch gesorteerd. Duitsland geeft vooralsnog de voorkeur aan gedecentraliseerde sorteren. Heeft centrale automatisering invloed op de prijs van de postzegel? Waarschijnlijk wel, want per einde 2001 kostte een standaardbrief voor inlands (Duits) verkeer 1,10 Duitse Mark en sinds 2002 is dit 56 eurocent. Het inlandse briefverkeer via de rode brievenbus kostte toen f 0,85 en bij de overgang naar de euro 39 eurocent. Er is nog een verschil. In Nederland mogen oude postzegels tot nadere aankondiging gebruikt worden, doch in Duitsland mag uitsluitend gebruik worden gemaakt van nationale postzegels met eurowaarde.

Joh. Enschedé

Ofschoon de Nederlandse postzegel pas 150 jaar bestaat, draaien de drukpersen bij Joh. Enschedé al drie eeuwen. Dit jaar (2003) viert de firma, die zich bezig houdt met het drukken van waardedocumenten een heus jubileum, hetgeen voor TGP Post aanleiding was de drukker uit te nodigen om twee jubileumpostzegels te ontwerpen. Het zijn heel bijzondere zegels die zich onderscheiden als een waardedocument. De historische druktechniek wordt uitgebeeld door stempeltjes van het muziekschrift van Fleischman. De zeer kleine stempeltjes werden in 1814 gebruikt voor het maken van een sierstructuur op het eerste Nederlandse bankbiljet. Ook toen al een middel om vervalsing te voorkomen. Op de andere postzegel wordt de toekomst uitgebeeld door een barcode en een reeks cijfers: "100100100". We weten dat deze binaire getallen (gevormd door nullen en enen) naar het digitale tijdperk verwijzen. Opmerkelijk is ook, dat de historische drukvorm een driedimensionale vorm (preegvorm) heeft, zodat er op de ene postzegel een reliëf ontstaat dat met de vingertoppen voelbaar is. Op de andere postzegel zit een doorzichtteken, dat ontstaan is, door de zegel aan twee kanten te bedrukken. Het gaat om een wiskundige formule die voor de ene helft op de voorkant en de andere helft op de achterkant staat. Bij het door kijken blijkt de formule compleet. Als wij de gom likken, likken wij dus ook de inkt? Neen, want Enschedé vond bij de voedingsmiddelenindustrie een kleurstof die onschadelijk is voor de gezondheid.

Om het gewenste resultaat te krijgen, moesten de postzegelvellen drie maal door de persen rollen. Tijdens de eerste drukgang werden de zegels aan de achterkant in diepdruk bedrukt. Vervolgens werd de voorkant in offset tijdens twee drukgangen opgebouwd. Daarbij werden de kleuren niet opgebouwd uit puntjes, maar met echte dekkende inkten. De afbeelding aan de voorzijde is opgebouwd uit acht kleuren, waaronder ook een goudkleurige metallic inkt. Ook metallic is een middel om verval-

sing te voorkomen, want bij het kopiëren wordt die kleur zwart of wit. Vroeger kregen postzegels en bankbiljetten door een handtekening echtheidwaarde en dit is feitelijk de oudste vorm van persoonsgebonden beveiliging. Voor de aardigheid staat op de jubileumpostzegel de handtekening van de oprichter Johannes Enschedé. De combinatie van oude en nieuwe druktechnieken staat garant voor een unieke postzegel van € 0,39 die in twee verschillende uitvoeringen verkrijgbaar is.

VERANTWOORDING

Door middel van *spitten*, *struinen* en *sprokkelen* kwam ik meer over de monetaire media aan de weet dan ik aanvankelijk durfde dromen. Ruim 66 % door middel van bibliofiel spitten (zie onderstaande bibliografie) 33 % door digitaal struinen (met dank aan oom Google en tante Ilse). Het aandeel sprokkelwerk valt ook deze keer te verwaarlozen.

Vooraf dank aan de heer drs. P.A.M. Beliën, Conservator Numismatisch Kabinet, Teylers Museum te Haarlem, die mij daar waar het nodig was, met raad en daad ter zijde stond.

Alt, Hans
 Bertram, Peter
 Boutz-Schrijvens, Martine
 Brockhaus
 Brown, Peter
 Büchmann, Georg
 Buddingh, C.
 Businger
 Dijkman, Wim
 Dowling, Levi
 Endepols, H.J.E.
 Glunk, Fritz
 Grapperhaus, F.H.M.
 Hausmann, Axel
 Hermann, Ursula
 Hermanns, Will
 Hermans, Hans
 Noelle, Hermann
 Nijssen, Koenraad
 Pama, C.
 Planitz, Hans
 Pörtner, Rudolf
 Renselaar van, Corry
 Sijs van der, Nicoline
 Stichting KKD
 Vries de, J.
 Wintgens, L.
 Wolf, Hans-Jürgen
 Wolf, Hans-Jürgen
 Wouters, H.H.E. en Sprenger J.

BIBLIOGRAFIE

Os Haämetsproech
 Mensen, Hoeven en Velden
 Geld is macht
 Konversations-Lexikon
 Lichaam en Maatschappij
 Geflügelte Worte
 Citaten-Omnibus
 Bijbelsche Geschiedenis
 Carnets du Patrimoine (Mosa Nostra)
 The Aquarian Gospel of Jesus the Christ
 Diksjenaer (Maastricht)
 Lexikon der Symbole
 Bescherming, Beroving en Belasting
 Aachen im Mittelalter
 Etymologie und Geschichte
 Aachener Sprachschatz
 Het land van de Zwart-Wit-Blauwe vlag
 Die Kelten
 Limburg & Limburg
 Heraldiek & Genealogie
 Die Deutsche Stadt im Mittelalter
 Bevor die Römer kamen
 Van kauri tot euro (DNB)
 Leenwoordenboek
 Kirchröadsjer Dieksiejoneer
 Etymologisch Woordenboek
 Neutral Moresnet
 Sünden der Kirche
 Das Geschäft mit dem Glauben
 Maas en Munt